

társ írókéval összetéveszthetetlen nyelvezet, amelyben már nem találunk olyan sallangokat, mint a könyv első két ciklusának novelláiban: „Ám magam (...) csak a végtelen és a véges végtelen határára juthatok el, hogy az isteni teremtes örök kérdőjeleként lebegjek halálbölcsőmben. Képzeld csak! Egy összegömbölyödött emberkupac, gordiuszi csomó embermaradékból. Riadalmára a ponttá zsugorodott Semmihatónak. A kiterjedéstelen kiteljesedésnek...” (A lélekző csomó) A *Furcsa félelem ez* és az *Árnyékban maradni* írásaihoz képest az *Ecettel savanyítok* elbeszélései olyanok, mintha a szerző évek alatt titokban megalkotott volna magának egy kaleidoszkópot, és egyik napról a másikra elkezdte volna használni: az általa a szerkezetbe dobott valóság-fragmentumok egyszer csak egységes írói „világ-képpé” álltak össze.

Novák Valentin mozgássérültekről szóló elbeszélései között több klasszikus antológia-darab is van, például a *Rakétaállomás*, a kötet záró novellája, de szinte mindegyik írás büszkesége lehetne minden kortárs magyar prózai válogatásnak. Csak remélhetjük, hogy a szerző eddig méltatlanul mellőzött novellisztikája előbb-utóbb megkapja a neki kijáró elismerést, s több lesz, mint „idevettség elleni felkiáltójel”, aminek a szerző nevezte e művét. A recenzens szerint nem csupán felkiáltójel e könyv, hanem elrugaszkodási pont is a szépség és az igazság irányába.

Szappanos Gábor

Az út értelme Tolvaly Ferenc:
El Camino – Az út
Kortárs Könyvkiadó, Bp.,
2005.

Németh László írja egy helyen, hogy az ember akkor tehet legjobbat a világnak, ha rendbe jön önmagával. Ennek a fáradságos és sokszor eredménytelen műveletnek az egyik, régmúlt századokban kialakult gyakorlata volt a zarándoklat, a zarándokút megtétele – a vezeklés és/vagy lelki megtisztulás szándékával. Azok a tízezrek, akik a középkortól végigvonszolták magukat a Santiago de Compostelába vezető nyolcszáz kilométeres zarándokúton, többnyire valamiféle spirituális egyesülésre vágytak Krisztussal vagy azzal a szenttel (Jakab apostol), akinek sírjához, kegyhelyéhez vonultak. De nemcsak arra. Jobbak, igazabbak akartak lenni, hogy legalább önmagukkal rendben legyenek. Nem tudjuk, hányszor járt sikerrel ez a próbálkozás, s végképp homályban marad, hogy a személyiségváltóval mire is mentek a megvilágosodók.

Megvilágosodást ígér Tolvaly Ferenc regénye is (*El Camino – Az út*). A szerző maga is végigjárja a híres zarándokút állomásait, filmet forgat, a mű DVD-n megvásárolható. A vállalkozás személyes indíttatása, élményanyaga, a személyes érdekeltség tétje egyértelmű. „Pamplonai balesetem után, amit csodával határos módon úsztam meg, elhatároztam, hogy végigjáróm a Caminót. Azzal magyaráztam meg magamnak, hogy meg akarom találni a lányt. Valakit, akivel két-három órát töltöttem együtt. Nagy lendülettel elindultam, völgynek le, hegynek fel. Később csak vánszorogtam, hiányoltam a megszokott dolgaimat és kitaposott életutamat. Majd a gondolataimmal voltam elfoglalva. A bátyám halála miatt gyötrő lelkiismeret-furdalás elől csak a lány képzelte varázsa mögé menekülhettem. Később feltörték bennem a már rég elfelejtett gyerekkori emlékeim. Aztán felfedeztem a környezetemet. Csodáltam a természetet. Olvasmányaim közül csak az útikalauzra figyeltem. A bibliát, Szent Ágostont, Hildegard von Bingent, Avilai Szent Terézt inkább csak lapozgattam. Ahogy az ember szórakoztató krimi forgat a tengerparton, napozás közben. Mint egy adóhivatalnok, úgy gyűjtöttem az adatokat. Nem vettem észre, hogy két úton járok. És az útikalauz tényei szinte lényegtelenekek.” Ezt a szemléleti és regénypoétikai érvényességű összegzést persze nem a Tolvaly Ferenc nevű szerző mondja, hanem a regény hőse. Ám nem kétséges, hogy történeti, biografikus elem a fikcióteremtő művelet forrása. Az életrajzi szerzőt és a szövegben kirajzolódó, első személyben megszólaló virtuális szerzőt (regényhóst) elméletben ugyan megkülönböztetjük, de a határmezsgyén egyensúlyozó narratív eljárásoknak köszönhetően a tényanyag erősen fikcionalizálódik. Ugyanaz a mozzanat része lehet az életrajznak, úti beszámolóknak és a fikciós elbeszélésnek. A továbbiakban a fülszöveg eligazításához és műfaji szituálásához, valamint a szöveg regényszerűségének nyilvánvaló jeleihez tartom magam. Az interpretációban nem önéletrajzként, hanem regényként fogom föl Tolvaly Ferenc művét.

A fenti (elméleti) eszmefuttatás után maradjunk abban, hogy a személyiség-transzformáció filozófiai és morális kérdései a szerző és tükörszerű alakzata, a regényhős számára egyaránt létfontosságúak. Határhelyzetben vannak mindketten. Távolodva attól, amiben korábban hosszú ideig nyakig benne voltak. Ez a pénz, a csömörhöz, kiüresedéshez vezető luxusszórakozások világa. Közeledve ahhoz, ami egyszerűbb és emberibb. Fölébredtve mindazt, ami valamikor, a gyermekkorban még megvolt, sőt, a személyiség részét képezte, de nem teljesedhetett ki. A hős, aki egyáltalán nem akarja a fárasztó és megpróbáltatásokkal teli utat luxuszarándok-

ként megtenni, egy helyen azt mondja, az út lényege „hitből zarándokolni és a hitért harcolni”. Valóban a hitről szólna csupán ez az út? Az elbeszélő valójában nem hívő ember, s útja végére érve sem lesz az. Később, a legendás Szent Jakab székesegyház falai között maga is módosít: „Most már tudom, hogy a megtett út lényege az, hogy képesek legyünk beleképzelni magunkat a Teremtésbe és a Teremtettségbe, ami minden oldalról körülvesz, és amiben elmerülünk. Ez a szellemi szemlélődés az utolsó nagy titkot fürkészi, magát az embert.” Hogy mi lett az emberből akkor, amikor már nemcsak Isten halott, hanem átvitt értelemben az ember is. A mű egészét áthatja az a nosztalgikus kérdés, hogy mi lett az egykori lelkesedéssel, elszántsággal és hittel. Hová lett a haladás hite, s miért nem hisszük, hogy az ember balsorsa megfordítható? Úgy tűnik, az út igazi jelentősége egyáltalán nem a válasz, hanem a megválaszolhatatlannal való szembesülés. A szembenézés pedig új (vagy éppen elfeledett) nézőpontokat jelent. Ilyen régi/új megközelítés, hogy nincs part, nincs megérkezés; az út lényege a folyamatos úton lét. Hogy a pragmatikus, haszont kereső, térbe, időbe zárt mindennapi élet mellett van egy magasabb szint, mely az embert kiemeli a partikularitásból, a magyar szellemi életben már többször megfogalmazódott – Hamvas és Weöres műveiben például. Az út – kissé homályosan körvonalazódó – értelmét azok a reflexiók, fölismérések adják, melyek (korábbi gondolkodástörténeti jelenségektől) nem függetlenül ugyanazt mondják, de másképp. Mert olvastunk mi már a nem látható, a nem vizuális élményként elképzelhető világ (újra)fölfedezéséről, a tárgyi világon kívül is létező univerzumról. Arról, hogy az iszonyú információáradatban elvész a lélek. A regényhős igen rokonszenvesen a kezdetekhez akar visszakanyarodni, s az ember elemi ösztönei, érzékletei felől próbál újratemetni valamit. Nem akar álarcot hordani, s már abban sem biztos, hogy visszatér évtizedekig megszokott életébe. Ezt az álarcnélküliséget, a megalázottakhoz és megszomorítottak között maradást és szolidaritást, a „vissza a szegényekhez!” jól hangzó, ámde a kivitelezésben számtalan gondot jelentő helyzetet azonban a regény nem mutatja meg. Rokonszenves, igényes reflexiókat olvasunk, de az őszinteségüket illetően megkérdőjelezhetetlen gondolatok túlságosan simán, megrázkódtatás és katarzis nélkül bukkannak föl. Tiszteletet ébresztő amerikai bankkártyával a zsebben hogyan is képzelhető el mindez? Meditációkat találunk az időről (38), a szépségről (183), Istenről (208, 227), a szabadságról (228). Kérdés, milyen szervesen illeszkednek a regény teremtett világába.

Az olvasó egészen biztos lehet abban, hogy nem útleírást vesz kézbe. Noha – egy XVI. századi pap, Alonso

atya leírásaival – ez a nagy múltú műfaj is képviselteti magát. A beszélőt sokkal jobban érdekli a fölkeresett helyek történelmi alárétegzettsége. A mű látomásos világába illő legendák és mítoszok földidézése lebegtetett, mitikus terükön és idejükön túl másféle érdekességgel is szolgál. Egy mítoszporlasztó kor embere próbál valamibe kapaszkodni, s azon kívül, hogy bizonyos alapértékekre és magatartásokra ismer, a színes történet többnyire érdekes legenda, művelődéstörténeti adalék marad.

Miként (Pályi András találó kifejezésével) „jól gördülő mese” (Élet és Irodalom, 2006. 9. szám) ez a jelentős írói erényeket is fölmutató könyv. A történetmondás magabiztossága, a mesélés öröme, az eseményes, reflexív és a látomásos részek eltalált ritmusú váltakozása jó olvasmánnyá teszi Tolvaly Ferenc könyvét. A linearitást megbontó emlékezés (anyjára, bátyja halálára), új narrációs formák beékelése (Laurának írt és fel nem adott levelek) figyelemre méltó kompozíciós érzékre vallanak. A középkor vizionáló, hallucináló világát jól érzékeltető szürrealista narratíva izgalmasan ellenpontozza az alapjában realista történetmondást.

Az *El Camino – az út* központi formagondolata az írói elgondolás szerint a személyiség, lélek, szellem legteljesebb átváltozásának előkészítése. Hogy az átalakulás katarikus élménye elmarad, annak valószínűleg az is oka lehet, hogy az elbeszélés átfordulási tengelye nem egészen világos. A kimozdulóban lévő egyensúlyi állapot és a teljes elszántsággal megjárt út, a bizonytalanság és a már-már kérlelhetetlen bizonyosság között eltűnik valami. Lélekben és elmében mi formálja vagy éppen deformálja, s mi erősíti meg az utazót? A szerző jó érzékkel a külső történésről a belsőre teszi a hangsúlyt. Ám a folyamat, melyben a bizonytalanságból, a kételyből, a megérzésből megbizonyosodás és megértés lesz, minden bizonnyal összetettebb. A látomásos képrendszer például kiválóan alkalmas a lélek gyötrődésének, az elme töprengő-vívódó meditációjának érzékeltetésére. Az álmok, látomások azonban többnyire régmúlt századokba kanyarodnak, s el is szigetelik a hőst. Az út látványrendje, tárgyi világa is sokszor kulissza csupán, mintegy függetlenedik a látó, szemlélődő, elbeszélő személytől. A zárlat felől visszatekintve azt látjuk, hogy a regénymotívumok nem mindegyike rendelődik alá a teljes átfordulást, átváltozást irányító mozgásnak.

Tolvaly Ferenc regényét mindemellett nagyon jó olvasni, s ha még az olvasót az életről, boldogságról és boldogtalanságról való meditációra is rábírja, s arra is ráébreszti, hogy a régi korok emberei lélekben, kultúrában mennyivel előbbre jártak a miénknél, a szerző akár elégedett lehet.

Olasz Sándor